

Mr Maja Seršić
asistent-istraživač

UDK 341.225
izvorni znanstveni rad

ZAŠTITA SREDOZEMNOG MORA OD ZAGADJIVANJA POTAPANJEM OTPADAKA I
DRUGIH TVARI S BRODOVA I ZRAKOPLOVA

Posebna osjetljivost poluzatvorenog Sredozemnog mora na zagadjivanje potaknula je mediteranske države na usvajanje regionalnih ugovora usmjerenih na zaštitu i očuvanje njegove morske okoline. Tim je ugovorima stvoren sustav pravnih pravila za suzbijanje i kontrolu zagadjivanja Sredozemlja iz svih izvora. Detaljna pravila za sprečavanje zagadjivanja potapanjem otpadaka i drugih tvari s brodova i zrakoplova koja se obraduju u tekstu samo su dio pravnog sustava zaštite morske okoline Mediterana.

1. Uvodne napomene

Zaštita morske okoline od zagadjivanja postala je posljednjih godina jedan od glavnih predmeta u pravu mora.

Povećano odlaganje industrijskih otpadaka, pomorske nezgode s katastrofalnim posljedicama te novi rizici za morskou okolinu uslijed intenzivnijeg istraživanja i iskorištavanja morskog dna i podzemlja dali su medjunarodnoj zajednici priliku da procijeni postojeće i dolazeće opasnosti od zagadjivanja.

Svijest o ugroženosti morske okoline i potrebi sprečavanja i nadzora zagadjivanja doveli su do usvajanja niza medjunarodnih ugovora posvećenih zaštiti i očuvanju morske okoline, posebno nakon Konferencije UN o čovjekovoj okolini, održane 1972. u Stockholmu.¹⁾

Zbog specifičnosti pojedinih mora, njihove obalne države - posebno u odnosu na neke izvore zagadjivanja - prednost

daju regionalnom ugovaranju. Slijedeći primjer obalnih država Baltika i područja sjeveroistočnog Atlantika, mediteranske države su smatrале potrebnim, s obzirom na osobitu osjetljivost Sredozemlja na zagadjivanje, donijeti posebne regionalne ugovore za zaštitu i očuvanje njegove morske okoline.

Posebna osjetljivost Sredozemnog mora proizlazi već iz njegovih zemljopisnih karakteristika relativno malog, poluzatvorenog mora, povezanog s Atlantskim oceanom samo uskim Gibraltarским tjesnacom. Zbog tih se karakteristika morske mase Sredozemlja obnavljaju vrlo sporo - jednom u osamdeset godina²⁾ - te svi zagadjivači koji se u njega unose ostaju praktički akumulirani ako nisu takvog sastava da ih morska voda uspijeva razgraditi.

Uzimajući u obzir hidrografske i ekološke osobitosti Sredozemlja i specifičnosti industrijskog i ekonomskog razvoja obalnih država, mediteranske države su 1976., predvodjene Programom UN za očuvanje okoline (UNEP), započele izgradnju regionalnog sustava pravnih pravila za sprečavanje i nadzor zagadjivanja.

Okosnicu pravnog režima zaštite morske okoline Mediterana predstavlja Konvencija o zaštiti Sredozemnog mora od zagadjivanja, usvojena 16. veljače 1976. u Barceloni.³⁾ Ona sadrži opću obvezu zaštite morske okoline Sredozemlja i donosi osnovne mehanizme suradnje ugovornica. Opće odredbe Konvencije predstavljaju pravni okvir za zaključivanje posebnih protokola uz nju, kojima ugovornice preuzimaju detaljnije obveze u vezi zaštite Mediterana od pojedinih izvora zagadjivanja.

U skladu s odredbom člana 5 Barcelonske konvencije, koja obvezuje na sprečavanje i nadziranje potapanja otpadaka i drugih tvari s brodova i zrakoplova, mediteranske države su, istovremeno s Konvencijom, usvojile i Protokol o sprečavanju zagadjivanja Sredozemnog mora potapanjem s brodova i zrakoplova.⁴⁾ koji sadrži konkretne i precizne obveze ugovornice u vezi zaštite od ovog izvora zagadjivanja.

U dalnjem tekstu razmotrili bismo sustav nadzora zaganđivanja potapanjem s brodova i zrakoplova ustanovljen mediteranskim Protokolom, koji obvezuje i Jugoslaviju.⁵⁾ Analizu odredaba Protokola upotpunili bismo usporedbom sa sustavom opće Konvencije o sprečavanju zagadjivanja mora potapanjem otpadaka i drugih tvari, usvojene 1972. u Londonu,⁶⁾ te pravilima Konvencije UN o pravu mora iz 1982.⁷⁾ posvećenim ovom izvoru zagadjivanja. Iako Konvencija UN o pravu mora još nije stupila na snagu,⁸⁾ valja ukazati na njene odredbe o nadležnosti država za provodjenje pravila o potapanju s brodova i zrakoplova, koja su od neobične važnosti s obzirom da rješavaju neke važne jurisdikcijske probleme.⁹⁾ Što se tiče ostalih pravila o potapanju sadržanih u toj Konvenciji, ona kao okvirni ugovor i kod ovog izvora zagadjivanja donosi samo općenite odredbe, obvezujući države da donose pravila o sprečavanju, smanjivanju i kontroli zagadjivanja potapanjem na nacionalnom, regionalnom i općem nivou.¹⁰⁾ Svrha je tih pravila da osiguraju da se potapanje vrši samo uz dozvolu nadležnih organa država.¹¹⁾ U pogledu odnosa izmedju nacionalnih i međunarodnih pravila, Konvencija određuje da nacionalni zakoni, propisi i mjere ne smiju biti manje djelotvorni od općih pravila i standarda.¹²⁾

2. Odlaganja definirana kao potapanje s brodova i zrakoplova

Protokol definira potapanje kao svako namjerno odlaganje u more kako otpadaka ili drugih tvari s brodova i zrakoplova, tako i samih brodova i zrakoplova.¹³⁾ "Namjerno" u ovom kontekstu znači da su otpaci i druge materije ukrcani na brodove i zrakoplove upravo u svrhu uklanjanja u more odnosno da su brodovi i zrakoplovi potopljeni sa svrhom trajnog odlaganja u more.

Brodovi i zrakoplovi definirani su, za svrhe Protokola, kao svako plovilo ili zrakoplov, bez obzira na tip. Ujedno je posebno istaknuto da se brodovima smatraju i platforme i druge naprave na moru i njihova oprema.¹⁴⁾

Uz definiciju potapanja, radi što preciznijeg utvrđivanja polja svoje primjene, Protokol posebno određuje i što se ne smatra potapanjem, dakle, slučajeve na koje se ne primjenjuju njegove odredbe, te u tom smislu navodi:

- a) odlaganje u more otpadaka ili drugih tvari proizašlih iz redovne upotrebe brodova i zrakoplova i njihove opreme, s iznimkom brodova i zrakoplova čija je redovna namjena potapanje otpadaka i drugih tvari;
- b) polaganje tvari u more kojem svrha nije jedino i isključivo odlaganje, ako to polaganje nije u suprotnosti s ciljevima Protokola.¹⁵⁾

Prvonavedenom iznimkom htjelo se, vjerojatno, naglasiti razliku izmedju potapanja kao namjernog odlaganja u more otpadaka i drugih tvari s brodova i zrakoplova te pogonskog zagađivanja, koje proistječe iz uobičajenog pogona brodova, platformi i drugih naprava na moru, bilo da se radi o automatskom ili namjernom pogonskom ispuštanju.

Svrha drugonavedene iznimke nije sasvim jasna. Ako se njome imalo u vidu polaganje naprava u znanstvenoistraživačke svrhe ili druge prihvatljive djelatnosti (npr. gradnja lukobrana ili polaganje cjevovoda), te iznimka nije bila ni potrebna, jer i bez izričitog izuzimanja te aktivnosti ne spadaju pod definiciju potapanja. Spomenutom se iznimkom smjerala, vjerojatno, na neke mješovite djelatnosti, tj. potapanje koje, uz trajno odlaganje u more, ima i drugih svrha. Kako postoji mogućnost zloupotreba pod plaštem ove iznimke, tj. odlaganja u more tvari čije potapanje inače nije dozvoljeno, dodano je ograničenje da navedeno polaganje ne smije biti u suprotnosti sa ciljevima Protokola. No, nije osigurana nikakva posebna kontrola da spomenuto polaganje tvari u more bude u skladu sa ciljevima Protokola, što bi se u praksi moglo pokazati propustom i osnovom za zaobilaznje odredaba Protokola.

3. Sustav tzv. "crnih" i "sivih lista"

Efikasna i racionalna regulacija potapanja treba nužno biti zasnovana na preciznim znanstvenim podacima o utjecaju pojedinih tvari na morsku okolinu, jer absolutna zabrana odlaganja svih štetnih materijala u more je, bez sumnje, nerealan cilj na današnjem stupnju tehnološkog razvoja.

Osim karakteristika i utjecaja pojedinih tvari na morsku okolinu, preduvjet djelotvorne pravne regulacije su i precizni podaci o razini postojećeg zagadjenja, kapacitetu apsorpcije morske okoline i slično.

Uzimajući u obzir različiti stupanj škodljivosti pojedinih zagadjivača s jedne strane, te stupanj zagadjenja Sredozemnog mora i njegove ekološke i hidrografske osobitosti s druge strane, mediteranske države su Protokolom sve tvari svrstale u tri kategorije, ovisno o njihovoj štetnosti za morsku okolinu, te svaku kategoriju podvrgnule različitom pravnom tretmanu.

Tvari najopasnije za morsku okolinu nabrojene su u Aneksu I Protokola i njihovo odlaganje u vode Sredozemlja potpuno je zabranjeno.¹⁶⁾

Aneks II sadrži popis manje škodljivih materija čije potapanje zahtijeva posebnu opreznost, te je za njihovo odlaganje u Sredozemno more u svakom pojedinom slučaju potrebno dobiti prethodnu posebnu dozvolu nadležnog nacionalnog organa.¹⁷⁾

Sve tvari koje nisu navedene u aneksima Protokola mogu se odlagati u morsku okolinu Sredozemlja, ali samo na temelju prethodne opće dozvole.¹⁸⁾

Radi ujednačenja kriterija pri izdavanju posebnih i općih dozvola od strane različitih ugovornica, njihovi se nadležni nacionalni organi trebaju rukovoditi određenim smjernicama i faktorima navedenim u Aneksu III Protokola.¹⁹⁾ Kako su ujednačeni kriteriji za izdavanje dozvola za potapanje nužan preduvjet efikasnosti Protokola, a time i djelotvorne zaštite morske okoline Sredozemlja, ugovornice se nisu zadovoljile

samo nabrajanjem faktora kiji se trebaju uzimati u obzir pri izdavanju dozvola, nego izradjuju i na sastancima usvajaju zajedničke postupke i standarde za utvrđivanje stupnja otrovnosti pojedinih tvari odnosno koncentracije u kojima odredjene tvari postaju škodljive za morsku okolinu.²⁰⁾

Određujući različite stupnjeve kontrole zavisno od stupnja škodljivosti tvari koje se odlažu u morsku okolinu, Protokol slijedi sustav tzv. "crnih" i "sivih lista"²¹⁾ opće London-ske konvencije. No, u usporedbi s tom Konvencijom, u Protokolu je, s obzirom na posebnu podložnost Sredozemnog mora na zagadjivanje, proširena lista tvari čije je odlaganje zabranjeno, odnosno čije je potapanje podvrgnuto sistemu prethodnih dozvola.

4. Nadležnost za izdavanje dozvola

U skladu sa sistemom nadzora potapanja ustanovljenog Protokolom, nadležni organ svake ugovornice dužan je, nakon razmatranja sastava tvari koja treba biti odložena u more, kao i ostalih okolnosti, zabraniti ili dozvoliti potapanje u Sredozemno more.²²⁾

Zabraniti ili dozvoliti potapanje ovlašten je nadležni nacionalni organ ugovornice na čijem su teritoriju ukrcani otpaci ili druge tvari namijenjene potapanju odnosno čiju državnu pripadnost imaju brodovi i zrakoplovi na koje su ukrcane tvari koje se namjeravaju odložiti u morsku okolinu Sredozemlja, kad je ukrcaj izvršen na teritoriju države koja nije ugovornica Protokola.²³⁾

Dakle, nadležnost za izdavanje dozvola za potapanje podijeljena je Protokolom izmedju države ukrcaja i države zastave broda odnosno pripadnosti zrakoplova.

S obzirom na nedostatak izričite odredbe o pravu obalne države da izdaje dozvole za potapanje na područjima pod svojom jurisdikcijom, postavlja se pitanje da li država ukrcaja ili

država zastave broda odnosno pripadnosti zrakoplova može izdati dozvolu za potapanje u teritorijalnom moru, isključivoj ekonomskoj zoni ili epikontinentalnom pojasu druge države ugovornice. Mediteranske države su, vjerojatno, ispustile izričitu odredbu o tome smatrajući da već po općem medjunarodnom pravu nije moguće vršiti potapanje na područjima pod nacionalnom jurisdikcijom bez dozvole obalne države. No, kako države ugovornica mogu pojedina pitanja urediti drugačije nego što određuje opće pravo (osim ako se radi o pravilu koje je *ius cogens*), s obzirom na nedostatak izričite odredbe u Protokolu, moglo bi se tvrditi da država ukrcaja i država zastave broda odnosno pripadnosti zrakoplova mogu izdati dozvolu za potapanje na područjima pod nacionalnom jurisdikcijom druge ugovornice. Naime, ona je pristala da bude obvezna Protokolom koji ne određuje točno za koje se područje mora dozvola izdaje,²⁴⁾ nego samo u članu 2 određuje da je područje njegove primjene isto kao i područje primjene Barcelonske konvencije, dakle, "morske vode Sredozemnog mora"²⁵⁾ pod čime se podrazumijevaju svi morski pojasevi Mediterana, unutar i izvan nacionalne jurisdikcije, osim unutrašnjih morskih voda.²⁶⁾

Za razliku od Protokola, Konvencija UN o pravu mora sadrži izričitu odredbu o pravu obalne države da izdaje dozvole za potapanje na područjima pod njenom jurisdikcijom. Potapanje u teritorijalnom moru, isključivoj ekonomskoj zoni ili epikontinentalnom pojasu ne smije se vršiti bez izričite prethodne dozvole obalne države. Ona ima pravo dopustiti, urediti i nadzirati takvo potapanje, nakon razmatranja s drugim državama koje, zbog svog zemljopisnog položaja, mogu od toga pretrpjeti štetne posljedice.²⁷⁾

Dakle, u skladu s Konvencijom UN o pravu mora, dozvola države ukrcaja ili države zastave broda odnosno pripadnosti zrakoplova nije dovoljna da bi se izvršilo potapanje u teritorijalnom moru, isključivoj ekonomskoj zoni ili epikontinentalnom pojasu druge države, nego je, uz tu dozvolu, potreban i izričit pristanak obalne države.

5. Iznimke

Protokol predviđa nekoliko iznimnih slučajeva u kojima se ne primjenjuju njegove osnovne zabrane i ograničenja. Neke od tih slučajeva već smo spomenuli, navodeći što se za svrhe Protokola ne smatra potapanjem.²⁸⁾ Te se iznimke po karakteru, iako ne i po učinku, razlikuju od slučajeva koji se dalje navode. Što se tiče učinka, on je isti – sužavanje polja primjene Protokola.

5.1. Viša sila

Odredbe Protokola ne primjenjuju se na slučajeva kad je, uslijed više sile, odlaganje u more neophodno zbog očuvanja ljudskih života ili sigurnosti broda ili zrakoplova.²⁹⁾ Slučajevi više sile pobliže se određuju u smislu da se treba raditi o:

"... vremenskoj nepogodi ili bilo kojem drugom uzroku kad su ugroženi ljudski životi ili sigurnost brodova ili zrakoplova".³⁰⁾

Dakle, jedino kad je zbog više sile ugrožena sigurnost ljudskih života ili brodova ili zrakoplova, dozvoljeno je odlaganje štetnih tvari u Sredozemno more.

Da se pozivanjem na višu sile ne bi vršila neovlaštena odlaganja u morsku okolinu Sredozemlja, Protokol određuje da o izvršenom potapanju zbog više sile i o svim pojedinostima i okolnostima te prirode i količini potopljenih tvari treba odmah obavijestiti Program UN za očuvanje okoline, tj. njegovu Koordinacionu jedinicu za Mediteran,³¹⁾ a preko nje ili neposredno i svaku ugovornicu koja bi mogla biti ugrožena.³²⁾ Ova posredna kontrola neophodno je potrebna, jer potapanje izvršeno uslijed više sile inače potpuno izmiče svim zabranama i ograničenjima koja su predviđena Protokolom.³³⁾

5.2. Iznimno kritične situacije

Za razliku od više sile čije postojanje ispričava odlaganje svake materije u morsku okolinu Sredozemlja, u određenim situacijama dopušta se potapanje tvari nabrojenih u Aneksu I Protokola.

Protokol predviđa "iznimno kritične situacije" kad pojedine ugovornice ne mogu na kopnu odlagati tvari iz Aneksa I bez neprinvatljive opasnosti ili štete, osobito u pogledu sigurnosti ljudskih života.³⁴⁾

Kad se ispunе navedene okolnosti, ugovornica u "iznimno kritičnoj situaciji" treba odmah obavijestiti Koordinacionu jedinicu za Mediteran Programa UN za očuvanje okoline koja će, nakon konzultacija s ostalim ugovornicama, preporučiti najpogodniji način odlaganja ili uništenja štetnih tvari.³⁵⁾

U osnovi, ovo je još jedan iznimski slučaj koji razvodi- njuje apsolutnu zabranu odlaganja tvari iz Aneksa I. Naime, njome su ugovornice ostavile otvorenom mogućnost da se u izvanrednim okolnostima i najopasnije tvari mogu odlagati u Sredozemno more.

Iako ugovornice Protokola nisu, za sada, obavijestile Program UN za očuvanje okoline odnosno njegovu Koordinacionu jedinicu za Mediteran niti o jednom potapanju izvršenom u "Iznimno kritičnoj situaciji",³⁶⁾ ipak ostaje činjenica da se Protokolom u izvanrednim situacijama dopušta potapanje otpadaka i drugih tvari, čije je odlaganje u Sredozemno more, zbog iznimne štetnosti za morskou okolinu, inače zabranjeno.

5.3. Neprimjena na državne netrgovačke brodove i zrakoplove

Članom 11/2 određeno je da se Protokol ne primjenjuje na državne brodove i zrakoplove koji su namijenjeni za vladine nekomercijalne svrhe.³⁷⁾

Ova načelna odredba ublažena je time, što se ugovornice obvezuju da će osigurati, usvajanjem odgovarajućih mjera, da i navedeni brodovi i zrakoplovi postupaju u skladu s odredbama Protokola, koliko je to moguće i izvodljivo i ukoliko to nije na štetu njihovog djelovanja i operativne sposobnosti.³⁸⁾

S obzirom na navedena ograničenja, obveza ugovornica da osiguraju primjenu Protokola od strane svojih netrgovačkih brodova i zrakoplova, praktički kao da i ne postoji. Imajući na umu da upravo vojni brodovi i zrakoplovi vrše potapanje najopasnijih materija, neprimjena Protokola na ove brodove i zrakoplove ozbiljno ograničava domaćaj i efikasnost Protokola u ostvarivanju osnovnog cilja - sprečavanja i borbe protiv zagadjivanja Mediterana potapanjem s brodova i zrakoplova.

Kako navedeni brodovi i zrakoplovi ne bi sasvim izmakli kontroli, možda bi ugovornice Protokola trebale dogovoriti da svaka od njih imenuje posebne nacionalne (bojne) organe koji bi bili nadležni za davanje dozvola za potapanje s vojnih brodova i zrakoplova. Time se ne bi diralo u obično povjerljivu prirodu vojnih operacija i podataka, a osigurala bi se kontrola nad potapanjem s vojnih brodova i zrakoplova.

6. Provodjenje

Provodjenje obuhvaća sve mjere koje su neophodne da bi se dao učinak osnovnim odredbama Protokola.

Iako je provodjenje u nadležnosti ugovornica pojedinačno, treba istaći da Protokol značajnu ulogu daje i zajedničkim oblicima nadzora primjene njegovih odredaba. Naime, na sastancima ugovornica razmatraju se izvještaji o izvršenim potapanjima,³⁹⁾ koje su one dužne dostavljati Koordinacionoj jedinici za Mediteran Programa UN za očuvanje okoline.⁴⁰⁾ Podaci do biveni na temelju razmatranja izvještaja ugovornica, te stalnog praćenja stanja zagadenosti Sredozemnog mora, najbolji su pokazatelji primjene Protokola.

No, osim navedenog elementa zajedničkog nadzora primjene odredaba Protokola, provodjenje je u potpunosti u nadležnosti pojedinih ugovornica. Za osnivanje njihove nadležnosti za provodjenje Protokol predviđa tri kriterija: registraciju, mjesto ukrcanja i mjesto potapanja.⁴¹⁾ Iste kriterije sadrže i Londonske konvencije⁴²⁾ i Konvencije UN o pravu mora.⁴³⁾

Time je nadležnost za provodjenje podijeljena između države zastave broda odnosno pripadnosti zrakoplova, države ukrcanja i obalne države.

Svaka država ugovornica nadležna je za provodjenje Protokola u odnosu na svoje brodove i zrakoplove, bez obzira na mjesto gdje je izvršeno ukrcavanje tvari za potapanje i bez obzira gdje se brod odnosno zrakoplov nalazi u određenom momentu.

Država ukrcanja nadležna je provoditi odredbe Protokola nad brodovima i zrakoplovima koji su na njenom teritoriju ukrcali tvari namijenjene potapanju, bez obzira na državnu pripadnost tih brodova i zrakoplova i mjesto gdje se potapanje vrši.

Obalna država nadležna je za provodjenje Protokola nad brodovima i zrakoplovima za koje se prepostavlja da vrše potapanje na područjima pod njenom jurisdikcijom, bez obzira na državnu pripadnost tih brodova i zrakoplova i na mjesto ukrcanja.

Treba istaći da je na osnovi pravila Protokola o nadležnosti za provodjenje moguće da više ugovornica bude nadležno provoditi njegove odredbe. Na primjer, kad brod koji ima državnu pripadnost jedne ugovornice u luci druge ugovornice ukrcava otpatke koji trebaju biti potopljeni na području pod nacionalnom jurisdikcijom treće ugovornice. To pitanje sukoba nadležnosti nije riješeno Protokolom.

S obzirom da i Londonska konvencija i Konvencija UN o pravu mora ustanovljuju iste kriterije za nadležnost za provodjenje, sukob nadležnosti moguć je i na osnovi njihovih odredaba.

Konvencija Un o pravu mora pokušava izbjegći konkurirajuću nadležnost više država odredjujući u članu 216/2 da:

"... nijedna država nije dužna... pokrenuti postupak kad (ga) je druga već pokrenula...".

No, niti navedenom odredbom nije u potpunosti riješeno pitanje sukoba nadležnosti, jer upotrebljena formulacija ("nije dužna") ne isključuje sasvim pokretanje postupka od strane druge države.

Kako je provodjenje odredaba Protokola (osobito npr. kažnjavanje povreda) od strane više ugovornica sasvim neprihvativljivo, a uostalom i suprotno jednom od osnovnih pravnih načela (non bis in idem), ono treba biti riješeno nacionalnim zakonodavstvom ugovornica da se izbjegne dvostruko postupanje.

7. Zaključne napomene

Na sadašnjem stupnju tehnološkog razvoja nemoguća je potpuna zabrana potapanja svih otpadaka i drugih tvari u morsku okolinu, s obzirom da alternativne metode odlaganja mnogih štetnih tvari još nisu razvijene.

Imajući to na umu, čini nam se da je osnovni zadatka sustava pravnih normi usmjerenih na zaštitu morske okoline od zagadjivanja potapanjem s brodova i zrakoplova - uskladiti količinu i vrstu tvari koje se odlažu u more sa sposobnošću apsorpcije morske okoline.

Za postizanje tog cilja najadekvatniji je, bez sumnje, regionalni nivo međunarodnopravne regulacije, iz više razloga. Kao prvo, regionalna pravila uzimaju u obzir karakterističan industrijski i ekonomski razvoj obalnih država, te pažnju usmjeravaju na specifične oblike zagadjivanja morske okoline određenog područja, prilagodjujući pravna rješenja stupnju ekonomskog razvoja obalnih država i ne stavljajući pred njih nerealne zahtjeve, koje bi bilo nemoguće ispuniti.

Nadalje, regionalno medjunarodnopravno uredjenje ukazuje se najpogodnjim i zbog specifičnih hidrografskih i ekoloških karakteristika odredjenog područja (npr. morske struje i vjetrovi, klima, izmjenjivanje morskih masa) koji uvjetuju razinu apsorpcije morske okoline.

Imajući u vidu opću Londonsku konvenciju kao model i putokaz pri regionalnom uredjenju, mediteranski Protokol uzima u obzir sve navedene zahtjeve i, vodeći računa o stupnju škodljivosti pojedinih tvari, zabranjuje potapanje najštetnijih tvari u Sredozemno more, dok odlaganje ostalih podvrgava režimu prethodnih dozvola.⁴⁴⁾ Efikasan sustav provodjenja, koji sadrži i elemente zajedničke kontrole primjene Protokola⁴⁵⁾ bez sumnje pridonosi njegovoj djelotvornosti.

Analiza odredaba mediteranskog Protokola izvršena u ovom tekstu dopušta zaključak da su njime izgradjeni efikasni mehanizmi kontrole zagadjivanja Sredozemnog mora potapanjem s brodova i zrakoplova i omogućeno ostvarenje osnovnog zadatka - kontinuiranog usklajivanja vrste i količine tvari koje se odlažu u Sredozemlje sa sposobnošću apsorpcije njegove morske okoline.

-
- (1) Konferencija je održana od 15. do 18. lipnja 1972. i na njoj je sudjelovalo 113 država. Uz Deklaraciju o čovjekovoj okolini, na Konferenciji je donesen i Akcioni program u formi preporuka za buduće djelovanje država i medjunarodnih tijela na polju zaštite i očuvanja okoline. V. UN Conference on the Human Environment: Final Document, ILM, vol.11, br. 6, 1972, str. 1416.
  - (2) The First Ten Years of the Mediterranean Action Plan - Critical Review, UNEP/IG.56/Inf.3, 5 June 1985, str. 2.
  - (3) Konvencija je stupila na snagu 12. veljače 1978., v. tekst u Službeni list SFRJ, Medjunarodni ugovori, br. 12, 1977, str. 917.

- (4) Protokol je usvojen 16. veljače 1976, a stupio je na snagu 12. veljače 1978, V. tekst u Službeni list SFRJ, Medjunarodni ugovori, br. 12, 1977, str. 927.
- (5) Ugovornice Protokola su sve mediteranske države osim Al-banije, isp. The First Ten Years..., supra, bilj.2., Annex IV.
- (6) Konvencija je usvojena 29. studenog 1972, a stupila je na snagu 30. kolovoza 1975. V. tekst u Službeni list SFRJ, Medjunarodni ugovori, br. 13, 1977, str. 952.
- (7) Konvencija je potpisana 10. prosinca 1982. u Montego Bayu.
- (8) Za stapanje Konvencije na snagu potrebno je 60 ratifikacija ili pristupa (čl. 308/1), a do 25. kolovoza 1986. bilo ih je 31. Od mediteranskih država, uz Jugoslaviju, za sada su stranke Konvencije još i Egipat i Tunis, v. ILM, vol.25, br. 5, 1986, str. 1367.
- (9) V. pod 4. i 6.
- (10) Čl. 210/1 i 210/4.
- (11) Čl. 210/3.
- (12) Čl. 210/6.
- (13) Čl. 3/3.
- (14) Čl. 3/1.
- (15) Čl. 3/4.
- (16) Čl. 4 U Aneks I uključeni su npr. živa, kadmij, radiokativni otpaci koje odredi Medjunarodna agencija za atomsku energiju, otporne plastične mase, sirova nafta.
- (17) Čl. 5 U Aneksu II nabrojeni su npr. olovo, arsen, bakar, cink, pesticidi, cijanidi.
- (18) Čl. 6 Opća dozvola može se izdati ili u obliku dozvole za potapanje niza istih ili sličnih tvari ili putem općih propisa.
- (19) Ti faktori podijeljeni su u tri kategorije: karakteristike i sastav tvari, karakteristike mjesta i metode potapanja te opći uvjeti.

- (20) V. npr. Report of the Fourth Ordinary Meeting of the Contracting Parties of the Convention for the Protection of the Mediterranean Sea against Pollution and its related protocols, Genoa, 9-13 September 1985, str. 23.
- (21) Pošto su najškodljivije tvari za morsku okolinu i tvari koje su manje štetne za morsku okolinu nabrojene na odvojenim listama (popisima) u aneksima ugovora, uobičajio se izraz "crna" i "siva lista".
- (22) Čl. 7.
- (23) Čl. 10/2. Istu odredbu sadrži i čl. VI/2 Londonske konvencije.
- (24) Takav zaključak izvodi Timagenis iz nedostatka izričite odredbe u Londonskoj konvenciji o pravu obalne države da izdaje dozvole za potapanje, isp. G.J. Timagenis, International Control of Marine Pollution, Vol.I, New York, 1980, str. 251-252.
- (25) Čl. 1/1 Barcelonske konvencije.
- (26) Protokolom nije iskorištena mogućnost iz člana 1/2 Barcelonske konvencije o proširenju područja njegove primjene i na unutrašnje morske vode.
- (27) Čl. 210/5.
- (28) V. pod 2.
- (29) Čl. 8.
- (30) Ibid.
- (31) U čl. 8 Protokola ne spominje se izričito Program UN za očuvanje okoline, nego samo "Organizacija". No, time se imalo na umu Program UN za očuvanje okoline - isp. čl. 3/5 Protokola i čl. 13 Barcelonske konvencije. Koordinaciona jedinica za Mediteran osnovana je 1980. u Ženevi, gdje joj je bilo i sjedište do 1982, kada je premješteno u Atenu, v. United Nations, United Nations Environment Programme, Mediterranean Action Plan, 1985, str. 23.
- (32) Čl. 8.
- (33) Do rujna 1985. Program UN za očuvanje okoline odnosno njegova Koordinaciona jedinica za Mediteran primili su četiri izvještaja ugovornica o izvršenim potapanjima uslijed više sile, v. The First Ten Years..., supra, bilj. 2, str. 26.

- (34) čl. 9.
- (35) Ibid.
- (36) The First Ten Years..., supra, bilj. 2, str. 26.
- (37) Isto određuje i Londonska konvencija u čl. VII/4.
- (38) Po Londonskoj konvenciji ova obveza ugovornica nije ograničena nikakvim dodatnim uvjetima.
- (39) čl. 14/2/b.
- (40) čl. 7.
- (41) čl. 11/1.
- (42) čl. VII/1.
- (43) čl. 216/1.
- (44) V. pod 3.
- (45) V. pod 6.

SUMMARY

PROTECTION OF THE MEDITERRANEAN SEA AGAINST POLLUTION BY DUMPING
OF WASTE AND OTHER MATTER FROM SHIPS AND AIRCRAFT

Acting under the auspices of the United Nations Environment Programme (UNEP) the Mediterranean states adopted regional legal instruments aimed at control of pollution of the Mediterranean Sea from all sources.

The Protocol for the Prevention of Pollution of the Mediterranean Sea by Dumping from Ships and Aircraft, adopted in 1976 together with the framework Convention for the Protection

of the Mediterranean Sea against Pollution, contains precise obligations to combat dumping from ships and aircraft. It establishes three categories of dumping waste. The dumping of matter listed in Annex I (the black list) is strictly forbidden, dumping of substances listed in Annex II (the grey list) requires a special permit from appropriate national authorities and the dumping of any other waste requires a general permit which is issued by national authorities. Permits can be granted only after proper evaluation based on criteria established in Annex III and the granting of such permits must be reported to the UNEP Coordinating Unit for the Mediterranean in Athens.

In comparison with the global 1972 Convention of the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter, the Mediterranean Protocol creates higher levels of protection from dumping for the semi-enclosed Mediterranean Sea, which is, because of its special hydrographic and ecological characteristics, particularly vulnerable to pollution.